

KS. MARIAN ZAJĄC

DEKADA POLSKIEGO WYDANIA
KATECHIZMU KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO
PRÓBA OCENY KONSEKWENCJI DLA KATECHEZY

W drugiej połowie XX wieku doszło do wielu ważnych wydarzeń dla odnowy katechetycznej działalności Kościoła, takich jak zwołanie, obrady i publikacja dokumentów Soboru Watykańskiego II, pontyfikaty Pawła VI i Jana Pawła II, regularnie prowadzona praktyka synodalna, wydanie licznych posoborowych i posynodalnych dokumentów katechetycznych. To wszystko potwierdza wzrost autorytetu katechizacji w świecie. Historyczne znaczenie miało ukazanie się w 1992 r. nowego *Katechizmu Kościoła Katolickiego*¹ Poprzedni katechizm – tzw. *Katechizm Rzymski* z 1566 r. – służył Kościołowi ponad 400 lat. Obecny, wieńczący dzieło Soboru Watykańskiego II, będzie niewątpliwie przez długie lata jednym z podstawowych instrumentów Kościoła w misji ewangelizacji świata² Jego promulgacja doprowadziła do zrewidowania celów katechezy, zaplanowania na nowo jej treści oraz udoskonalenia sposobów i form jej realizacji³

Charyzmat właściwej interpretacji wiary chrześcijańskiej został przekazany Papieżowi i złączonym z nim w posłudze pasterskiej biskupom. *Katechizm Kościoła Katolickiego* pretenduje do tego, aby stać się w tej dziedzinie

Ks. dr MARIAN ZAJĄC – adiunkt Katedry Katechetyki Integralnej Wydziału Teologii KUL; adres do korespondencji: ul. Radziszewskiego 7, 20-039 Lublin; e-mail: mzajac@kul.lublin.pl

¹ *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Poznań 1994. Odtąd dokument będzie nazywany *Katechizm*.

² *Wprowadzenie do Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Red. A. Sujka. Warszawa 1994 s. 7.

³ W. R z e s z o w s k i. *Odnowa katechezy*. Warszawa 2001 s. 10.

tekstem „urzędowym” Kościoła⁴ Celem tego dokumentu „[...] jest rozbudzenie świadomości Kościoła i jego posłannictwa. Są to własne, dziejowe zadania nowego *Katechizmu*”⁵ Poszczególne części *Katechizmu* definiują teren praktyki i refleksji katechetycznej oraz otwierają możliwość inwencji twórczej, bez której prawdziwa odnowa jest niemożliwa.

Po upływie dekady od polskiego wydania omawianego dokumentu należy postawić kilka ważnych pytań. Czy rzeczywiście nastąpiło prognozowane w Konstytucji apostoelskiej *Fidei depositum*⁶ religijne ożywienie na wszystkich etapach akomodacji *Katechizmu Kościoła Katolickiego* do realiów lokalnych wspólnot Kościoła? Czy posłużył on tylko do lektury, czy też stał się bazą pogłębionej refleksji nad aktualnym stanem katechizacji? Czy, wreszcie, doszło do jego faktycznej popularyzacji, czy też skończyło się jedynie na promulgacji?

I. NAUCZANIE NA TEMAT MIEJSCA I ROLI *KATECHIZMU KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO* W KATECHEZIE

Dnia 7 grudnia 1992 r. w Sali Królewskiej Pałacu Apostoelskiego w Watykanie Jan Paweł II przekazał *Katechizm Kościoła Katolickiego* przedstawicielom wiernych całego świata.

Z jego rąk otrzymało go pięciu biskupów reprezentujących pięć kontynentów, para małżonków, dwoje przedstawicieli młodzieży i dwoje dzieci. Została w ten sposób wyrażona prawda, że nowy *Katechizm* przeznaczony jest dla wszystkich – dla ludzi w każdym wieku, każdej narodowości i kultury, którzy współtworzą Lud Boży⁷

Katechizm, który jest streszczeniem głównych prawd wiary, ma na celu

[...] przedstawienie organicznego i syntetycznego wykładu istotnych i podstawowych treści nauki katolickiej, obejmujących zarówno wiarę, jak i moralność w świetle Soboru Watykańskiego II i całości Tradycji Kościoła (KKK 11). Przekazanie takiej syntezy, która

⁴ C. M. M a r t i n i. *Katechizm w Kościele i świecie współczesnym*. Tłum. J. Dembska. W: *Wprowadzenie do Katechizmu Kościoła Katolickiego* s. 63-64.

⁵ Tamże.

⁶ J a n P a w e ł I I. *Konstytucja apostoelska „Fidei depositum” ogłoszona z okazji publikacji „Katechizmu Kościoła Katolickiego” Tekst polski*. „L’Osservatore Romano” (wyd. polskie) 14:1993 nr 2. Odtąd dokument będzie nazywany *Fidei depositum*.

⁷ M. N a p i e r a l s k i. *O nowym katechizmie*. Poznań 1994 s. 5.

ukazała się jako organiczna całość, przełamało niepokojącą tendencję ukazywania wiary katolickiej [...] we fragmentach będących odbiciem tylko pojedynczych doświadczeń egzystencjalnych⁸

C. Schönborn, redaktor generalny, odpowiedzialny za koordynację prac i zharmonizowanie poszczególnych części *Katechizmu*, utrzymywał także, że to wszystko wynikało ostatecznie nie tylko z utraty zaufania do owej całości, ale przede wszystkim „[...] miało źródło w kryzysie wiary, dokładniej: wspólnego wyznania wiary z Kościołem wszystkich czasów”⁹

Katechizm objawił się nie jako traktat naukowo-teologiczny, lecz jako forma katechetyczna. Jest przepowiadaniem, katechezą, zbiorem najprostszej świadomości wiary. Nie ma w nim polemik, anatem i uzasadnień. Nie opowiada się on za żadnym kierunkiem filozoficznym i teoriami teologicznymi. Ma charakter uproszczony i codzienny. Jest nastawiony na odbiór możliwie jak najszerszy – zarówno przez człowieka uczonego, jak i bez wykształcenia teologicznego. W tym przypadku można mówić o „popularnej teologii katechetycznej”¹⁰

Przed nowym *Katechizmem* stało podwójne zadanie: został tak przygotowany, aby mógł jasno przedstawiać naukę wiary, a zarazem pomagać głębiej nią żyć i dawać o niej świadectwo. Miał także połączyć, a w efekcie pogodzić dwa cele: prezentację obiektywnej prawdy zawartej w nauce Kościoła katolickiego z jej subiektywnym przyjęciem w osobowym akcie wiary¹¹

Były to zadania niełatwe. Trudność korzystania z *Katechizmu* wynikała z kilku faktów. Od samego początku prac legislacyjnych było wiadomo, że „[...] nie może chodzić o jakiś *catechismus minor*, o jakiś przewodnik, który od razu można wykorzystać na lekcjach katechezy”¹² Ogromne różnice występujące między istniejącymi kulturami uniemożliwiały opracowanie wspólnego podręcznika katechetycznego dla całego świata. Zmienił się także krąg odbiorców. Wspomniany *Katechizm Rzymski* adresowany był „ad parochos”, którzy byli jedynymi, a w każdym razie głównymi katechetami. Nowy *Kate-*

⁸ C. S c h ö n b o r n. *Katechizm Kościoła Katolickiego. Myśli przewodnie i główne tematy*. Tłum. B. Widła. W: *Wprowadzenie do Katechizmu Kościoła Katolickiego* s. 34.

⁹ Tamże.

¹⁰ Por. Cz. B a r t n i k. *Wartości chrześcijaństwa*. W: *Katechizm Kościoła Katolickiego. Wprowadzenie*. Red. M. Rusecki, E. Pudełko. Lublin 1995 s. 278.

¹¹ J. R a t z i n g e r. *Wprowadzenie do Katechizmu Kościoła Katolickiego*. W: *Wprowadzenie do Katechizmu Kościoła Katolickiego* s. 33.

¹² Tamże s. 12.

chizm musiał być zaadresowany do biskupów i ich współpracowników, odpowiedzialnych za kształt katechezy w poszczególnych Kościołach lokalnych. Nie mogło to być jednak dzieło zastrzeżone dla „niewielu wybranych”, albowiem byłoby to sprzeczne z nauką soborową, wskazującą na wspólną odpowiedzialność wierzących za Kościół i sprawę katechizacji¹³

W trakcie przygotowywania *Katechizmu* ścierały się dwie tendencje i obawy. Obawiano się, z jednej strony, że jeżeli dokument otrzyma skomplikowaną naukowo-teologiczną szatę, nie zostanie przyjęty przez zwykłego odbiorcę, natomiast druga obawa dotyczyła środowisk uniwersyteckich. Sądono mianowicie, że *Katechizm* w formie uproszczonej, potocznej może być przez te środowiska zlekceważony. Ostatecznie zdecydowano się wydać go w formie uproszczonej. Ale wtedy pojawiły się dwa nieprzystające do siebie zjawiska. Środowiska uniwersyteckie uczyniły *Katechizm* tworzywem swojej działalności naukowej. Już na etapie konsultacji uniwersyteckich, a następnie po ukazaniu się dokumentu środowiska naukowe rozpoznały swoją rolę w stawianiu wyjaśnień naukowych, tworzeniu opracowań i ukazywaniu odpowiednich perspektyw wierzenia i rozumienia prawd przekazanych przez *Katechizm Kościoła Katolickiego*¹⁴

Zwyczajni adresaci, którymi są wszyscy ludzie wierzący, nie odpowiedzieli – przynajmniej w polskich realiach – zbyt dużym zainteresowaniem na tę propozycję wydawniczą. Chociaż *Katechizm* nie używa skomplikowanych sformułowań, a wręcz przeciwnie – prezentuje całą wiarę Kościoła w sposób prosty i harmonijny, kierując czytelnika na istotę chrześcijaństwa, nie został jednak na początku w interesujących nas polskich realiach powszechnie przyjęty.

Jedną z ważnych przyczyn mógł być fakt, że *Katechizm* nie jest przeznaczony do bezpośredniego posługiwania się nim w katechizacji dzieci i młodzieży. Jest to swoiste *breviarium fidei*, organiczna i syntetyczna prezentacja istotnych i fundamentalnych treści nauczania katolickiego, wyrastającego z tradycji Kościoła i prowadzonego w świetle Soboru Watykańskiego II. *Katechizm* przeznaczony jest głównie dla biskupów i pasterzy Kościoła, na których spoczywa odpowiedzialność za katechizację. Dopiero poprzez ich posługę skierowany jest do wszystkich katechetów, duchownych i świeckich. Adresowany jest również do autorów nowych katechizmów lokalnych, które mają być opracowane na bazie *Katechizmu* w sposób dostosowany do potrzeb

¹³ Tamże s. 13.

¹⁴ N a p i e r a l s k i. *O nowym katechizmie* s. 31.

i możliwości katechizowanych¹⁵ W takim ustawieniu grupy potencjalnych adresatów należy upatrywać przyczyn faktu mniejszego, niż się spodziewano, zainteresowania dokumentem wśród zwyczajnych wierzących.

Brak właściwej recepcji *Katechizmu* był uwarunkowany jeszcze jedną przyczyną. W Polsce wytworzyła się niespotykana nigdzie na świecie sytuacja: kilkanaście tysięcy osób posiadało ten dokument w wydaniu obcojęzycznym. Większość pracowników naukowych uczelni katolickich, studenci, bibliotekarze, nie mając dostępu do *Katechizmu* w języku ojczystym, sięgnęło po wydania w innych językach¹⁶

Nie należy jednak zapominać, że intencją twórców *Katechizmu* było także – i trzeba to mocno podkreślić – aby stał się pożyteczną lekturą dla wszystkich chrześcijan, którzy pragną poznać nauczanie Kościoła. Omawiany dokument nie przekreśla i nie zastępuje dotychczasowych katechizmów, ale je udoskonala i koryguje. Dla zwykłego odbiorcy potrzebne są opracowania lokalne – to pierwsza myśl rodząca się z lektury *Katechizmu*, która stała się impulsem do popularyzacji bogactwa jego przesłania.

II. KATECHIZM KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO JAKO ŹRÓDŁO NAUCZANIA KATECHETYCZNEGO

Osoby odpowiedzialne za stan i rozwój katechizacji w Polsce zainicjowały działania zmierzające do popularyzacji i poszerzenia kręgu bezpośrednich odbiorców *Katechizmu*¹⁷ Przekaz jego treści był bardzo oczekiwany, ponie-

¹⁵ Por. P. T o m a s i k. *Katechetyka fundamentalna*. W: *Historia katechezy i katechetyka fundamentalna*. Red. J. Stala. Tarnów 2003 s. 203.

¹⁶ Papież Jan Paweł II przekazał *Katechizm Kościoła Katolickiego* do dyspozycji całego Kościoła powszechnego w trzydziestą rocznicę rozpoczęcia Soboru Watykańskiego II – 11 X 1992 r. W Polsce, w związku z trudnościami z polskim przekładem, ukazał się prawie dwa lata później – 27 X 1994 r. Dla tego typu publikacji, oczekiwanej przez trzydzieści lat, było to opóźnienie niemożliwe do skorygowania, a *Katechizm* nie został tak przyjęty, jak powszechnie oczekiwano. W większości krajów europejskich ukazał się natychmiast po promocji papieskiej. We Francji, gdzie przed ukazaniem się *Katechizmu* testowano wśród wierzących jego fragmenty, pojawił się równocześnie z promulgacją papieską, dlatego w ciągu miesiąca rozeszło się 500 tysięcy egzemplarzy. Zob. *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Poznań 1994; por. N a p i e r a l s k i. *O nowym katechizmie* s. 42-43; por. M. R u s e c k i. *Wstęp*. W: *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Wprowadzenie s. 6.

¹⁷ R. M u r a w s k i. *Katechizm a katechizacja w Polsce*. „Ateneum Kapłańskie” 1995 t. 515 s. 23-32.

waż na zróżnicowanym rynku światopoglądowym pojawiło się wiele nowych dylematów moralnych i społecznych, które domagały się pilnego wyjaśnienia¹⁸ Obok przekazu nauki wiary *Katechizm* podaje także zasady odnoszące się do życia chrześcijańskiego, życia Kościoła, jego liturgii, szafowania sakramentów. W ten sposób spełniło się życzenie Jana Pawła II wyrażone w Konstytucji apostoelskiej *Fidei depositum*, aby *Katechizm* stał się niezastąpioną „[...] pomocą wszystkim wiernym, którzy pragną bardziej poznać niewyczerpane bogactwo zbawienia [...] *Katechizm Kościoła Katolickiego* zostaje ofiarowany każdemu człowiekowi żądającemu od nas uzasadnienia nadziei, która jest w nas (por. 1 P 3, 15) i pragnie poznać wiarę Kościoła katolickiego” Jednakże recepcja *Katechizmu* napotkała w Polsce na niespodziewane przeszkody.

Jedną z wewnętrznych przyczyn małego zainteresowania *Katechizmem* związana była z językiem, jakim się posługiwał. Co prawda jest to język, jak już stwierdziliśmy, pozbawiony skomplikowanych sformułowań, ale jednocześnie bardzo precyzyjny, zwarty, biblijno-patrystyczny, wymagający dużej koncentracji. Jest to również język niepodobny do tego, którym wierzący posługują się w codziennych kontaktach, z jakim stykają się w czasopiśmie czy innych środkach masowego przekazu¹⁹

Inną barierę stanowił brak tradycji korzystania z takiej pomocy. W minionym ćwierćwieczu w obliczu zagrożeń ze strony ateizującego państwa reakcją polskiej katechezy było podawanie gotowych sformułowań katechizmowych, utrzymanych nierzadko w tonie polemicznym²⁰ Miały one przeciwdziałać fali demoralizacji. Ta metoda pośrednio się sprawdziła, uchroniła

¹⁸ „Każdy katechizm powinien wiernie i w sposób uporządkowany przedstawiać nauczanie Pisma świętego, żywej Tradycji w Kościele i autentycznego Urzędu Nauczycielskiego, a także duchowe dziedzictwo Ojców, Doktorów i świętych Kościoła, by umożliwić lepsze poznanie misterium chrześcijańskiego i ożywienie wiary Ludu Bożego. Musi brać pod uwagę wyjaśnienia nauki, które w ciągu dziejów Duch Święty wskazał Kościołowi. Konieczne jest także, by pomagał rozjaśniać światłem wiary nowe sytuacje i problemy, które w przeszłości nie istniały” (*Fidei depositum*).

¹⁹ Por. J. K r ó l i k o w s k i. *Mały przewodnik po Katechizmie Kościoła Katolickiego*. Poznań 1996 s. 29-30.

²⁰ „Dla ustalenia poziomu religijności i rozumienia wiary wybrano najbardziej zasadnicze elementy nauki Kościoła, które powinny być znane każdemu katolikowi, niezależnie od uwarunkowań środowiskowych i poziomu wykształcenia. Jako najważniejszy komponent wiedzy uznano znajomość Osoby Jezusa Chrystusa” (E. J a r m o c h. *Religijność indywidualna Polaków*. W: *Kościół i religijność Polaków 1945-1999*. Red. W. Zdaniewicz, T. Zembruski. Warszawa 2000 s. 394).

od wielu niebezpieczeństw, ale nie przygotowała do podejmowania samodzielnych wyborów religijnych, do poszukiwania indywidualnych rozwiązań, które mogą pomagać w zachowaniu tożsamości religijnej w obecnych czasach.

Współczesny Polak-katolik wciąż oczekuje gotowych propozycji, aby je wcielić w życie lub – zgodnie z istniejącą obecnie modą – poddać krytyce. Sam rzadko sięga po tekst *Katechizmu*, aby indywidualnie szukać Bożej drogi. Istotną sprawą jest też ogólne podejście współczesnego człowieka do książki o tematyce religijnej. Jej pozycja jako nośnika informacji opinotwórczej zdecydowanie zmalała²¹ Żadna książka nie ma już dziś takiego znaczenia jak dawniej. Istnieje tendencja do traktowania jej czysto użytkowo. Dotyczy to również pozycji teologicznych, szczególnie tak zwartych jak *Katechizm*.

Wszystkie podjęte próby popularyzacji *Katechizmu* i akomodacji jego postanowień do realiów życia religijnego osób wierzących zmierzały do ukazania, że ten dokument traktuje o wielu współczesnych problemach, rzuca światło na wiele spraw nurtujących współczesnego człowieka. Wskazywano także, że nie zatrzymuje się on na sformułowaniach i definicjach, ale pragnie, aby czytelnik zdążał w kierunku nadprzyrodzonej rzeczywistości i wzmacniał dialog z Bogiem²²

W kontekście prezentacji różnych zagadnień pojawiał się regularnie najważniejszy wątek orędzia chrześcijańskiego: prawda o miłości Boga Ojca i zbawczej działalności Chrystusa, który jest obecny w swoim Kościele dzięki wylaniu Ducha Świętego. Wszystkie praktyczne wskazania mogły przynieść właściwy skutek tylko wtedy, gdy poprzedzała je duchowa strategia odbioru *Katechizmu*²³ Ponieważ jest on zbiorem najprostszej świadomości wiary, dążono do tego, aby jego czytanie, rozważanie, medytacja było postrzegane jako sposób przeżywania własnej wiary²⁴

²¹ Tamże s. 395.

²² Por. *Powstanie i znaczenie Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Oprac. J. Królikowski. Poznań 1994.

²³ K. J a k u b i e c. *Aby lepiej poznać Katechizm Kościoła Katolickiego*. „Katecheta” 38:1994 s. 197-200.

²⁴ Por. K. M i s i a s z e k. *Proponowany model wychowawczy współczesnego chrześcijanina w świetle Katechizmu Kościoła Katolickiego*. „Chrześcijanin w świecie” 23:1993 nr 4 s. 88-101.

Prezentacja *Katechizmu* dokonywała się zarówno w literaturze naukowej, popularnonaukowej, jak i w prasie katolickiej²⁵ Miejscem proklamacji treści *Katechizmu* były również ambony polskich kościołów. Kaznodzieje naświetlali, w jaki sposób pozornie zewnętrzna informacja *Katechizmu* może pobudzić do myślenia i skłonić do refleksji na tematy związane z wiarą²⁶ Najwięcej informacji przekazano jednak drogą systematycznej katechizacji²⁷

Popularyzacji *Katechizmu* miały służyć specjalne publikacje, które starały się akomodować treści w nim zawarte do możliwości percepcyjnych zwyczajnego odbiorcy. Zwrócimy uwagę na trzy najważniejsze inicjatywy. Pierwszą była publikacja przygotowana w tarnowskim środowisku naukowym²⁸ Zaadresowana została do wszystkich osób, które pragną uczynić przedmiotem swojej refleksji główne prawdy *Katechizmu*. We wstępie do pierwszej adaptacji do warunków Kościoła w Polsce czytamy:

Nieuniknioną ceną współpracy angażującej 28 autorów musi stanowić zróżnicowanie stylu charakterystycznego dla poszczególnych opracowań. Ufamy jednak, iż mimo formalnych różnic lektura tomu ułatwi znalezienie odpowiedzi tym wszystkim, którzy stawiają pytanie: Co znaczy być chrześcijaninem w epoce przełomu tysiącleci?²⁹

Wszystkie punkty *Katechizmu* zostały zaprezentowane w 50 częściach. Każda z nich została opracowana według następującego klucza: wskazanie odpowiedniego tekstu *Katechizmu*, wyjście egzystencjalne, obiegowe opinie w omawianej kwestii, nauka, jaką przekazuje *Katechizm*, modlitwa, która wieńczyła całość, oraz proponowana literatura, która mogła poszerzyć wiedzę w omawianym temacie. Natomiast na marginesach pojawiły się fragmenty *Katechizmu*, nad którymi toczyła się naukowa debata.

Powstające później akomodacje przejęły ten sam sposób prezentacji i popularyzacji *Katechizmu*. Do tej grupy opracowań należy inicjatywa radomska: *Wyznawać wiarę dzisiaj. Katecheza dorosłych na podstawie Katechizmu Ko-*

²⁵ K. K a n t o w s k i. *Symposium studentów ATK i KUL w Lublinie na temat Katechizmu Kościoła Katolickiego*. „Collectanea Theologica” 65:1995 fasc. 1 s. 134-138.

²⁶ D. Z i m o ń. *Nowy Katechizm Kościoła Katolickiego w służbie nowej ewangelizacji*. W: *Jezus Chrystus jedyny Zbawiciel świata, wczoraj, dziś i na wieki. Program duszpasterski na rok 1996/97*. Katowice 1996 s. 317-321.

²⁷ Por. M u r a w s k i. *Katechizm a katechizacja w Polsce* s. 23-32.

²⁸ *W duchu i prawdzie. Katechizm Kościoła Katolickiego w refleksji i w życiu*. Red. C. Noworolnik, M. Zajęc. Tarnów 1997.

²⁹ J. Ż y c i ń s k i. *Wstęp*. W: *W duchu i prawdzie* s. 10.

*ściola Katolickiego*³⁰ Jej podstawowym celem było ożywienie katechezy adresowanej do osób dorosłych.

Wyjątkowe znaczenie ma trzecia propozycja: *Katechizm dla dorosłych*³¹, przygotowana na zlecenie Komisji Episkopatu Polski do Spraw Wychowania Katolickiego. Komisja ta zatwierdziła 20 VI 1998 r. pracę wykonaną przez 23 katechetów i katechetów polskich. We wstępie znalazła się zachęta dla wszystkich wierzących do „[...] modlitewnego rozważania zawartych w *Katechizmie* prawd wiary”³² Publikacja została podzielona na cztery części, odzwierciedlające dokładnie strukturę nowego *Katechizmu*: wyznanie wiary, celebrowanie misterium chrześcijańskiego, życie w Chrystusie oraz modlitwa chrześcijańska.

Wszystkie wspomniane adaptacje *Katechizmu* zmierzały do zaprezentowania nowego spojrzenia na życie chrześcijańskie, umocnienie osób w wierze, rozbudzenie woli naśladowania Chrystusa, który w świetle nowego *Katechizmu* wciąż jest Prawdą, Drogą i Życiem oraz źródłem radości i chrześcijańskiej nadziei. Pozostaje obecnie zadanie krytycznej oceny efektów podjętych starań.

III. OCENA RECEPCJI WSKAZAŃ *KATECHIZMU KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO* DLA KATECHEZY I POSTULATY

Roztropny wybór, uwzględniający integralność nauki chrześcijańskiej i konkretną sytuację katechizowanego, są podstawowymi kryteriami, które pomagają określić znaczenie *Katechizmu* dla katechezy oraz wysunąć postulaty na przyszłość. Jan Paweł II, wskazując, czego należy oczekiwać od nowego *Katechizmu*, powiedział:

Trudno powiedzieć, jaką rolę odegra nowy *Katechizm*. Na pewno jednak dzięki łasce Bożej oraz dobrej woli pasterzy i wiernych będzie mógł stać się skutecznym narzędziem dalszego pogłębiania wiedzy i zaowocuje autentyczną odnową duchową i moralną³³

³⁰ S. Ł a b e n d o w i c z. *Wyznawać wiarę dzisiaj. Katecheza dorosłych na podstawie Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Sandomierz 1999.

³¹ *Katechizm dla dorosłych. Polska adaptacja Katechizmu Kościoła Katolickiego opracowana na zlecenie Komisji Episkopatu polski ds. Wychowania katolickiego*. Red. J. Charytański, A. Spławski. Kraków 1999.

³² Tamże s. 5.

³³ J a n P a w e ł II. *Nowy katechizm darem dla wszystkich*. „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 14:1993 nr 7.

Z perspektywy dziesięciu lat od polskiego wydania *Katechizmu Kościoła Katolickiego* konieczne są odpowiedzi na pytania: W jaki sposób został on wprowadzony do katechezy? Co katecheci z nim zrobili? Jakie zastosowanie znalazł w polskiej katechezie? Zapewne zawarte niżej refleksje nie dadzą wyczerpującej odpowiedzi na postawione pytania, ponieważ miniony czas był raczej okresem skrętnie zbieranych doświadczeń i podejmowania różnorodnych inicjatyw, których celowość zweryfikują kolejne lata.

Można zaryzykować twierdzenie, że katecheza ostatnich dziesięciu lat była zgodna z duchem *Katechizmu*, ponieważ reprezentowała nowy styl katechizacji i uprawiania teologii określony przez Sobór Watykański II. Świadczyły o tym odniesienia do treści dokumentów soborowych i rozszerzenie odpowiedzialności za katechezę na wszystkich wierzących. Zgodność katechezy z duchem nowego *Katechizmu* znamionuje jej chrystocentryzm, czyli przydzielenie w katechezie centralnego miejsca Osobie Jezusa Chrystusa. Powyższe związki pogłębia ponadto postulowana przez *Katechizm* i realizowana w polskiej katechezie biblijność przekazu katechetycznego, wierność wielowiekowej Tradycji Kościoła poprzez odwoływanie się do Ojców Kościoła i późniejszych wybitnych teologów katolickich. Nade wszystko w polskiej katechezie realizowana była postulowana w *Katechizmie* zasada „wierności Bogu i człowiekowi”³⁴

Zgodność katechezy z duchem *Katechizmu* została w warstwie teoretycznej ukazana w przygotowanych i promulgowanych kluczowych dla polskiej katechezy dokumentach. Uwzględniając wskazania *Katechizmu*, sprecyzowane później w *Dyrektorium Ogólnym o Katechizacji*, Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski doprowadziła do opublikowania trzech ważnych dokumentów katechetycznych – są to: *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*³⁵, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*³⁶ oraz *Program nauczania religii*³⁷ Był to krok zmierzający do realnego wkorzenia *Katechizmu* w struktury lokalne Kościoła i katechezy polskiej.

³⁴ T. P a n u ś. *Główne kierunki katechetyczne XX wieku*. Kraków 2001 s. 166.

³⁵ Konferencja Episkopatu Polski. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*. Kraków 2001.

³⁶ Konferencja Episkopatu Polski. *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*. Kraków 2001.

³⁷ Komisja Wychowania katolickiego Konferencji Episkopatu Polski. *Program nauczania religii*. Kraków 2001.

Mówiąc o recepcji wskazań *Katechizmu Kościoła Katolickiego* czy raczej o problemie jego adaptacji, nie można pominąć milczeniem jednej ważnej kwestii. W rozważaniach nad bezpośrednim znaczeniem *Katechizmu* dla katechezy R. Murawski utrzymuje, że „[...] nie zamierza on uwzględniać zagadnienia adaptacji zarówno treści, jak i metod katechetycznych, wymaganej przez różnorodność kultur, wieku, dojrzałości duchowej, sytuacji społecznej i kościelnej adresatów katechezy”³⁸ Jest to zadanie dla twórców katechizmów lokalnych, przygotowanych pod kątem konkretnych odbiorców. Taka adaptacja w Polsce dokonała się na użytek katechezy dorosłych, o czym wspominaliśmy wyżej.

Można też dostrzec zaadaptowanie *Katechizmu* na użytek katechezy młodzieżowej na poziomie gimnazjalnym i ponadgimnazjalnym, chociaż trudno w jednym opracowaniu dokonać wnikliwej analizy wykorzystania *Katechizmu* we wszystkich dostępnych podręcznikach do nauki religii, zwłaszcza że większość z nich jest jeszcze w fazie przygotowywania. Niemniej jednak należy wskazać, że w propozycjach do gimnazjum w najbardziej rozpowszechnionych i kompletnych pakietach edukacyjnych, takich jak „seria poznańska” pod redakcją ks. J. Szpeta, „seria jezuicka” *W drodze do Emaus* pod redakcją Z. Marka SJ i seria ks. P. Tomasika, *Katechizm* jest źródłem podstawowym i chętnie wykorzystywanym w katechezie³⁹

Inaczej przedstawia się sprawa przekazu *Katechizmu* dzieciom najmłodszym. W związku ze specyficznym dla ich wieku sposobem percepcji duże trudności rodzą się na etapie przetwarzania skondensowanych informacji, jakie do nich docierają z kart tego dokumentu. Skuteczne przekazywanie małym dzieciom jakichkolwiek zaawansowanych teologicznie treści *Katechizmu* wymaga wręcz mistrzostwa pedagogicznego. W tym kontekście należy z zadowoleniem przyjąć informację, że w omawianym okresie nie nastąpiły próby zaadaptowania *Katechizmu* jako propozycji dla małych dzieci. Takie działania w przyszłości nie są wykluczone, ale musi je wspierać cierpliwość w przekazie treści, umiejętność pokornego trwania przy dzieciach i odpowiednie dostosowanie języka przekazu.

W ciągu dziesięciu lat od polskiego wydania *Katechizmu* nie podjęto żadnych prób jego adaptacji w formie streszczeń czy skrótów, co należy uznać za podejście pozytywne, gdyż takie próby podejmowane z *Katechizmem*

³⁸ M u r a w s k i. *Katechizm a katechizacja w Polsce* s. 27.

³⁹ Por. A. O f f m a ń s k i. *W kierunku katechezy ewangelizacyjnej*. Szczecin 2000 s. 218-226.

Rzymskim okazały się nieudane, a często nawet szkodliwe⁴⁰ Miniona dekada to raczej czas adaptacji nie tyle ilościowej, co jakościowej, „[...] tzn. dostosowanie tego katechizmu do potrzeb, umysłowości, kultury katechizowanych”⁴¹

Nie można wykluczyć, że niektórzy katecheci zabierali *Katechizm* do szkoły, aby posługiwać się nim jak podręcznikiem. Trzeba z całą mocą stwierdzić, że z katechetycznego punktu widzenia jest to podejście niewłaściwe. *Katechizmu* nie można traktować jako podręcznika katechetycznego. „Recepcja *Katechizmu* w katechezie adresowanej do poszczególnych grup wierzących nie musi wcale oznaczać dosłownego cytowania poszczególnych fragmentów dokumentu. Wierność *Katechizmowi* polega na wierności duchowi i głównym jego ideom”⁴². To pierwszy postulat na przyszłość, aby wszelkie adaptacje były podporządkowane duchowi *Katechizmu*.

Drugim postulatem jest apel do katechetów, aby pośród katechizowanych budowali przeświadczenie, że Bóg, który mówi do nich w *Katechizmie*, jest różny od spraw tego świata i posługuje się inną ekonomią i prawami. Jeżeli tak bardzo zacieśniamy kontakt ze światem materii, to dla przeciwwagi musimy zainteresować się również światem ducha, do którego kluczem może stać się lektura *Katechizmu*. I tutaj powinna zrodzić się refleksja: Czy ja, należąc do świata materialnego, aspiruję do świata Bożego? Co jest wartością centralną w moim życiu, a co ma znaczenie peryferyjne? Krytyczna refleksja *Katechizmu* oznacza postawę, w której traktuje się otrzymane poznanie nie jako rzecz przypadkowo znaną, nie jako tylko ludzką mądrość, ale wezwanie Boga, który poprzez naukę zawartą na kartach *Katechizmu* domaga się od każdego człowieka zbawczego działania.

ZAKOŃCZENIE

Katechizm Kościoła Katolickiego, będący efektem współpracy całego Episkopatu Kościoła katolickiego, instytutów teologicznych i katechetycznych, jest niezwykłą „symfonią wiary” W minionej dekadzie stał się zachętą i pomocą do opracowania nowych katechizmów lokalnych, w tym dostosowanych do polskiego środowiska i kultury, a jednocześnie dbających o wierność nauce

⁴⁰ M u r a w s k i. *Katechizm a katechizacja w Polsce* s. 28.

⁴¹ Tamże.

⁴² T o m a s i k. *Katechetyka fundamentalna* s. 224.

katolickiej. Również katecheza minionej dekady była zgodna z duchem *Katechizmu*, ponieważ reprezentowała nowy styl nauczania, eksponowała chrystocentryzm i biblijność przekazu katechetycznego oraz realizowała zasadę „wierności Bogu i człowiekowi”. Treści *Katechizmu Kościoła Katolickiego* były w katechezie polskiej nieustannie głoszone, słuchane, celebrowane, przeżywane i komentowane.

Postulowana w *Katechizmie Kościoła Katolickiego* wizja katechezy rodzi się zawsze poprzez odnowę dotyczącą całej jej struktury. Poszukując śladów odnowy katechetycznej po opublikowaniu *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, wykazano, że poszczególne elementy katechezy zostały przekształcone przez dzieło jego adaptacji do warunków lokalnych.

Aby postęp był znaczniejszy, niezbędny będzie w przyszłości wysiłek wszystkich środowisk związanych z katechezą, które powinny wnieść poważny wkład do trwającego wciąż dzieła adaptacji. Znaczące pogłębienie znajomości przesłania *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, wobec którego żaden wierzący nie powinien czuć się wyobcowany i daleki, będzie najbardziej czytelnym wyrazem wypełniania powinności całego Kościoła.

BIBLIOGRAFIA

- B a r t n i k Cz.: Wartości chrześcijaństwa. W: *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Wprowadzenie. Red. M. Rusecki, E. Pudełko. Lublin: RW KUL 1995 s. 277-284.
- J a k u b i e c K.: Aby lepiej poznać *Katechizm Kościoła Katolickiego*. „Katecheta” 38:1994 s. 197-200.
- J a n P a w e ł II. Konstytucja apostolska *Fidei depositum* ogłoszona z okazji publikacji *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Tekst polski „L’Osservatore Romano” (wyd. polskie) 14:1993 nr 2.
- Nowy katechizm darem dla wszystkich. „L’Osservatore Romano” (wyd. polskie) 14:1993 nr 7.
- J a r m o c h E.: Religijność indywidualna Polaków. W: *Kościół i religijność Polaków 1945-1999*. Red. W. Zdaniewicz, T. Zembrzusi Warszawa: Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC 2000 s. 394.
- K a n t o w s k i K.: Sympozjum studentów ATK i KUL w Lublinie na temat *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. „Collectanea Theologica” 65:1995 fasc. 1 s. 134-138.
- K r ó l i k o w s k i J.: Mały przewodnik po *Katechizmie Kościoła Katolickiego*. Poznań: Pallotinum 1996 s. 29-30.

- Katechizm dla dorosłych. Polska adaptacja *Katechizmu Kościoła Katolickiego* opracowana na zlecenie Komisji Episkopatu polski ds. Wychowania katolickiego. Red. J. Charytański, A. Spławski. Kraków: Wydawnictwo WAM 1999.
- Katechizm Kościoła Katolickiego*. Poznań: Pallottinum 1994.
- Ł a b e n d o w i c z S.: Wyznawać wiarę dzisiaj. Katecheza dorosłych na podstawie *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne 1999.
- M a r t i n i C. M.: Katechizm w Kościele i świecie współczesnym. Tłum. J. Dembska. W: Wprowadzenie do *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Red. A. Sujka. Warszawa: Verbinum 1994 s. 62-65.
- M i s i a s z e k K.: Proponowany model wychowawczy współczesnego chrześcijanina w świetle *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. „Chrześcijanin w świecie” 23:1993 nr 4 s. 88-101.
- M u r a w s k i R.: Katechizm a katechizacja w Polsce. W: „Ateneum Kapłańskie” 1995 t. 515 s. 23-32.
- N a p i e r a l s k i M.: O nowym katechizmie. Poznań: Pallottinum 1994.
- O f f m a ń s k i A.: W kierunku katechezy ewangelizacyjnej. Szczecin: Szczecińskie Wydawnictwo Archidiecezjalne „Ottonianum” 2000.
- P a n u ś T.: Główne kierunki katechetyczne XX wieku. Kraków: Wydawnictwo „M” 2001.
- Powstanie i znaczenie *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Oprac. J. Królikowski. Poznań: Pallottinum 1994.
- R a t z i n g e r J.: Wprowadzenie do *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. W: Wprowadzenie do *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Red. A. Sujka. Warszawa: Verbinum 1994 s. 9-22.
- R u s e c k i M.: Wstęp. W: *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Wprowadzenie. Red. M. Rusecki, E. Pudełko. Lublin: TN KUL 1995 s. 5-7.
- R z e s z o w s k i W.: Odnowa katechezy. Warszawa: Missio-Polonia 2001.
- S c h ö n b o r n C.: *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Myśli przewodnie i główne tematy. Tłum. B. Widła. W: Wprowadzenie do *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Red. A. Sujka. Warszawa: Verbinum 1994 s. 23-35.
- T o m a s i k P.: Katechetyka fundamentalna. W: Historia katechezy i katechetyka fundamentalna. Red. J. Stala. Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej „Biblos” 2003 s. 199-326.
- W duchu i prawdzie. *Katechizm Kościoła Katolickiego* w refleksji i w życiu. Red. C. Noworolnik, M. Zajac. Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej „Biblos” 1997.
- Wprowadzenie do *Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Red. A. Sujka. Warszawa: Verbinum 1994.
- Z i m o ń D.: Nowy *Katechizm Kościoła Katolickiego* w służbie nowej ewangelizacji. W: Jezus Chrystus jedyny Zbawiciel świata, wczoraj, dziś i na wieki. Program duszpasterski na rok 1996/97. Katowice: Księgarnia św. Jacka 1996 s. 317-321.

Ż y c i ń s k i J.: Wstęp. W: W duchu i prawdzie. *Katechizm Kościoła Katolickiego w refleksji i w życiu*. Red. C. Noworolnik, M. Zając. Tarnów: Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej „Biblos” 1997 s. 9-10.

THE TENTH ANNIVERSARY OF THE POLISH EDITION
OF *CATECHISM OF THE CATHOLIC CHURCH*

S u m m a r y

Catechism of the Catholic Church published in Poland on 27 October 1994 has been influencing the Polish catechesis for ten years. The document has a normative character for catechetical teaching. Connecting catechesis with the *Catechism* more profoundly practically meant that catechesis has been permeated with the thought and the spirit of the new document, it showed the principle of Christo-centrism and „faithfulness to God and man” The heritage of *Catechism of the Catholic Church* has been ceaselessly preached, listened to, celebrated, experienced and commented on in the Polish catechesis. Since the work of adapting the contents of that document to the reality of the local Church in Poland has not been completed yet, it is necessary to involve to a greater degree in it all the circles connected with its reception.

Translated by Tadeusz Karłowicz

Słowa kluczowe: Katechizm Kościoła Katolickiego, katecheza, nauczanie.

Key words: Catechism of the Catholic Church, catechesis, education.